

IZDAVAČ: Univerzitet u Sarajevu – Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava
Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju (*Posebna izdanja 16*)

ZA IZDAVAČA: Prof. dr. Rasim Muratović
Dr. sc. Sedad Bešlija

RECENZENTI: Akademik, prof. dr. Mirko Pejanović
Prof. dr. Rasim Muratović
Dr. sc. Amir Kliko
Doc. dr. Ehlimana Memišević
Prof. dr. Hariz Halilovich

UREDNIK: Mr. Almir Grabovica

LEKTURA: Mr. Mirnes Sokolović

DTP I KORICE: Mr. Sead Muhić, dipl. ing.

ŠTAMPA: Štamparija Fojnica d.o.o.

TIRAŽ: 1.000

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

DŽANANOVIĆ, Muamer

Nastanak Republike Srpske : od regionalizacije do strateških ciljeva : (1991-1992) /
Muamer Džananović, Jasmin Medić, Hikmet Karčić. - Sarajevo : Institut za istraživanje
zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta : Institut za historiju
Univerziteta, 2023. - 268 str. : faks. ; 25 cm. - (Posebna izdanja / Institut za historiju
Univerziteta ; 16)

Bibliografija: str. 191-206 ; bibliografske i druge bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-028-43-4 (Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta)

ISBN 978-9958-649-55-4 (Institut za historiju Univerziteta)

1. Medić, Jasmin 2. Karčić, Hikmet

COBISS.BH-ID 53942278

Dr. sc. Muamer Džananović
Dr. sc. Jasmin Medić
Dr. sc. Hikmet Karčić

NASTANAK REPUBLIKE SRPSKE:
Od regionalizacije do strateških ciljeva (1991-1992)

Sarajevo, 2023.

SADRŽAJ

UVOD	9
1. BOSNA I HERCEGOVINA I BOŠNJACI OD POČETKA XIX STOLJEĆA DO RASPADA JUGOSLAVIJE	13
1. 1. Dekadencija Osmanskog carstva i organizovano nasilje nad balkanskim muslimanima	13
1. 2. Od sredine XIX stoljeća do Drugog svjetskog rata	21
1. 3. Srpski nacionalizam u Drugom svjetskom ratu i položaj Bosne i Hercegovine u prvim decenijama socijalističke Jugoslavije	28
1. 4. Politička situacija u socijalističkoj Jugoslaviji i buđenje nacionalizma	31
1. 5. Nacionalistički narativ: Srpska pravoslavna crkva, muslimani u Jugoslaviji i „oživljavanje prošlosti“	35
1. 6. Jugoslovenska kriza i pad socijalizma	41
1. 7. Bosna i Hercegovina koncem 1980-ih godina	46
1. 8. Jugoslavija i međunarodna diplomatija	49
1. 9. Transformacija oružanih snaga Socijalističke federativne republike Jugoslavije	51
2. VOJNA I POLITIČKA SITUACIJA OD 1990. DO 1992. GODINE	55
2. 1. Rezultati izbora iz 1990. godine	55
2. 2. Političke koncepcije i pregovori o ustavnom uređenju 1990. i 1991. godine	56
2. 3. Od jugoslovenske do srpske vojske: Jugoslovenska narodna armija 1991. i 1992. godine	64
2. 4. Bosna i Hercegovina u demografskim projekcijama 1991. i 1992. godine	70

3. PUT U JEDNOSTRANO PROGLAŠENJE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE	75
3. 1. Osnivanje Srpske demokratske stranke i prvi izbori 1990. godine	75
3. 2. Političke prilike i nove „granice” u Bosanskoj krajini 1991-1992. godine	80
3. 3. Štab za regionalizaciju i proglašenje srpskih autonomnih oblasti	85
3. 3. 1. „Saoizacija“ Bosne i Hercegovine	88
3. 4. Jednostrano proglašenje hrvatskih zajednica u Bosni i Hercegovini	91
3. 5. Konstituisanje „Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“	93
4. OD KONSTITUISANJA „SKUPŠTINE SRPSKOG NARODA“ DO PROGLAŠENJA „SRPSKE REPUBLIKE“	99
4. 1. Plebiscit srpskog naroda u Bosni i Hercegovini	104
4. 2. Varijante „A“ i „B“ i osnivanje „kriznih štabova“	111
5. ZLOČINCI NA VEZI: PRESRETNUTI TELEFONSKI RAZGOVORI IZMEĐU SRPSKE POLITIČKE ELITE 1991-1992. GODINE	117
5. 1. Položaj Bosne i Hercegovine	118
5. 2. Separatističke težnje	121
5. 3. Pojam „islamskog“	123
5. 4. O nestanku muslimana i Bosne i Hercegovine	124
5. 5. O ulozi Jugoslovenske narodne armije	126
5. 6. Intenziviranje priprema i prijetnji	127

6. OD PROGLAŠENJA „SRPSKE REPUBLIKE“ DO OZVANIČENJA „STRATEŠKIH CILJEVA“	135
6. 1. Deklaracija o proglašenju „Srpske republike Bosne i Hercegovine“	135
6. 2. Nastavak neustavnog djelovanja: završne pripreme za genocid	142
6. 3. Namjera za genocid u transkriptima	150
6. 4. Agresija i zločini: početak realizacije	170
6. 5. Objava genocidnih ciljeva	180
ZAKLJUČAK	187
SKRAĆENICE	189
IZVORI I LITERATURA	191
PRILOZI	207

UVOD

Kroz relevantnu literaturu i primarne izvore knjigom: „NASTANAK REPUBLIKE SRPSKE: od regionalizacije do strateških ciljeva (1991-1992)“ nastojimo ponuditi uvid u najbitnije događaje koji su prethodili proglašenju „Srpske republike Bosne i Hercegovine“, odnosno „Republike srpske“ 9. januara 1992. godine. Smatrali smo da je za temu djela važno ponuditi uvid i u period završnih priprema za operacionalizaciju genocida i drugih zločina protiv čovječnosti koje su ozvaničene 12. maja 1992. godine, kada su na 16. sjednici „Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“ usvojeni „Strateški ciljevi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“. Za potrebe istraživanja analizirat ćemo sve bitnije odluke srpskog političkog rukovodstva od formiranja zajednica opština, odnosno autonomnih oblasti, pripremu i održavanje plebiscita, paralelizma u vidu jednostranog proglašenja Skupštine srpskog naroda, Srpske republike Bosne i Hercegovine (SrRBiH), Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), Vojske i drugih institucija.

Ova knjiga je podijeljena u šest poglavlja.

Prvo poglavlje pod naslovom „Bosna i Hercegovina i Bošnjaci od početka XIX stoljeća do raspada Jugoslavije“ daje kraći historijski presjek društveno-političkih prilika na Balkanu i njegovog utjecaja na Bosnu i Hercegovinu i bošnjačko stanovništvo. Dekadencija Osmanskog carstva tokom „Istočnog pitanja“ sve se značajnije na Balkanu ispoljavalo organizovanim nasiljem nad muslimanima. Kakav je utjecaj srpski nacionalizam od sredine XIX stoljeća do raspada Jugoslavije imao na Bosnu i Hercegovinu, kakva je u tome uloga Srpske pravoslavne crkve (SPC) samo su neka pitanja ovog poglavlja. Pored toga, analizirat ćemo koliki i kakav utjecaj je nacionalizam imao na jugoslovensku krizu i zašto je transformacija Jugoslovenske narodne armije (JNA) važna za razumijevanje ključnih procesa koncem 1980-ih godina u Jugoslaviji.

Drugo poglavlje nosi naslov „Vojna i politička situacija od 1990. do 1992. godine“ i obuhvata značajne političke odluke donesene nakon održavanja prvih demokratskih izbora u Bosni i Hercegovini 1990. godine. Budući da je Bosnu i Hercegovinu nemoguće posmatrati izvan konteksta zbivanja u SFRJ, analizirat ćemo pregovore političkih funkcionera o ustavnom uređenju

zajedničke države, a posebnu pažnju posvetit ćemo načinu transformiranja JNA u srpsku vojsku. Etnička slika Bosne i Hercegovine bila je jedna od najčešće spominjanih tema u političkom djelovanju političkih stranaka, a ona je i razlog nastanka nekoliko demografskih projekcija nastalih u ovome periodu.

Treće poglavlje pod naslovom „Put u jednostrano proglašenje Srpske Republike Bosne i Hercegovine“ pruža detaljniji uvid u političke aktivnosti Srpske demokratske stranke (SDS) pod čijim vodstvom su proglašene zajednice opština i srpske autonomne oblasti, konstituisana „Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini“ i formirano nekoliko paralelnih institucija.

U fokusu četvrtog poglavlja „Od proglašenja ‘Skupštine srpskog naroda’ do proglašenja ‘Srpske Republike’“ su dva vrlo važna segmenta iz druge polovine 1991. godine: Plebiscit srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Uputstva za djelovanje srpskog naroda, poznatije kao varijante „A“ i „B“. Ovo su bili važni operativni segmenti za realizaciju zauzimanja većeg dijela teritorija Bosne i Hercegovine od strane Jugoslovenske narodne armije (JNA) i SDS.

Presretnuti telefonski razgovori predmet su petog poglavlja pod naslovom „Zločinci na vezi: presretnuti telefonski razgovori između srpske političke elite 1991-1992. godine“. Ovi prisluškivani razgovori pružaju uvid u istinsko stanje promišljanja srpskih političara, oficira i intelektualaca u periodu priprema za konačno ostvarenje velikodržavnih ciljeva. Neke teme u ovom poglavlju odnose se na razgovore o nestanku ‘muslimana’ i Bosne i Hercegovine; opterećenosti pojmom „islamskog“ te koordinaciji političkog vodstva sa JNA. Presretnuti razgovori služe kako bi dodatno ogolili istinske namjere velikosrpske ideološke i političke elite.

U šestom poglavlju „Od proglašenja ‘Srpske Republike’ do ozvaničenja „strateških ciljeva“ težište je na periodu od 9. januara do 12. maja 1992. godine. Ovo je period završnih priprema za početak oružane agresije na Bosnu i Hercegovinu i zločina nad bošnjačkih i hrvatskim stanovništvom. Neke teme koje su ovdje tretirane su Deklaracija o proglašenju „Srpske republike Bosne i Hercegovine“; osnivanje MUP-a „Srpske republike Bosne i Hercegovine“ i proglašenje Ustava ove jednostrano proglašene republike. Budući da su odluke donesene u Skupštini srpskog naroda, analizirali smo

transkripte sa deset sjednica održanih u ovom vremenskom periodu. S obzirom da su već počinjeni zločini u većem dijelu Bosne i Hercegovine, dat ćemo i kratak pregled zbivanja do 12. maja 1992. godine. Poseban osvrt u ovome, posljednjem, poglavlju odnosi se na analizu Šesnaeste sjednice „Skupštine srpskog naroda“ održane 12. maja 1992. godine.

Kroz prezentaciju svog dosadašnjeg naučnog rada autori studije su došli do zajedničkog zaključka da dio naučnika koji se iz različitih naučnih oblasti bave temama ove studije, a pogotovo šira javnost, nije upoznata sa najznačajnijim odlukama vojnih i političkih struktura SDS-a koji su vodili ka jednostranom proglašenju Republike srpske (RS), te u konačnici počinjenim zločinima u periodu 1992-1995. godine. To je osnovni razlog zašto su autori studije odlučili da u prilogu iste prezentiraju dio izvoda ili cijelih dokumenata koji su u direktnoj vezi s temom knjige. Prilozima čitateljima želimo dodatno približiti autentičnost odluka iz vremena u kojima su nastajali.

Ovo djelo je rezultat višegodišnjih interdisciplinarnih istraživanja autora. Njeni dijelovi su nastali iz do sada objavljenih naučnih i stručnih članaka autora, izložbi, izlaganja i predavanja. Ona je i naučni odgovor na sve učestalije pokušaje prekrajavanja historije i pokušaja relativiziranja i negiranja zločina. Shodno tome, ona je i odgovor svim revizionističkim krugovima u službi politike.

U realizaciji ovog naučnoistraživačkog projekta od pomoći su nam bili savjeti, sugestije i primjedbe mnogobrojnih kolegica i kolega i prijatelja. Naročito se želimo zahvaliti recenzentima i uredniku, koji su nam dali korisne sugestije i komentare. Zahvaljujemo se i direktorima Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i Instituta za historiju prof. dr. Rasimu Muratoviću i dr. Sedadu Bešliji na spremnosti da podrže izdavanje ove knjige. Također, zahvaljujemo se svima drugima koji su pomogli na bilo koji način da ovo djelo bude objavljeno.

Najveća zahvalnost pripada našim porodicama koje su najveća podrška u našem radu.